

Úvod k ukázce textu Antonína Marka

Karel Komárek

Kapitola z kompendia *Základní filosofie. Logika. Metafysika* (1844) od obrozeneckého kněze, básníka a filologa Antonína Marka (1785–1877) má připomenout jeden z přelomů v rozvoji českého odborného názvosloví. Od počátku 19. století, kdy se v našich zemích ve vědeckém vyjadřování uplatňovala místo tradiční latiny stále více němčina, jsou pokusy obrozenců o českou terminologickou soustavu vysvětlitelné nejen z národnostních pohnutek, ale také z jazykové situace a z nové skladby vědních oborů vůbec. Antonín Marek byl nejbližším spolupracovníkem Josefa Jungmanna při přípravě jeho *Slovníku česko-německého* (1835–1839); v *Časopisu Českého museum* uveřejnil sérii statí o terminologii z oblasti logiky a řadu jeho termínů filozofických i estetických uplatnil ve svém názvoslovném díle František Palacký. Každá snaha o nahrazení cizích prvků v jazyce prostředky domácími, ať už ji podnikne jedinec nebo organizuje skupina významných osobností, se uskuteční jen z části: některé nově zaváděné výrazy se ujmu, jiné nikoli. Úryvek, který tu při-

nášíme, je z druhého vydání Markova díla; jeho první vydání vyšlo roku 1820 pod názvem *Logika nebo umnice*. Tajemné slovo v titulu je jedním z příkladů toho, že sám autor během dvaceti let od některých svých návrhů na české termíny ustoupil; podobný rozdíl ostatně vidíme i mezi prvním a druhým vydáním Jungmannovy literárněvědné příručky *Slovesnost* (1820, 1845). Z Markových nově zavedených názvů (některé sám vytvořil, jiné adaptoval pro potřeby odborného vyjadřování) nicméně v češtině zůstaly např. *názor*, *pojem*, *přemítání*, též běžné slovo *samouk*; naopak se neudržely *celkost*, *odtahování*, *osvědčení* i pro nás dvojnásobně *skopení*. Markův text můžeme vnímat také jako projev purismu; ostatně autor sám se zařadil do dlouhé linie českých puristů soupisem jazykových nedostatků nazvaným *Lovec* v časopisu *Krok* z roku 1821. Dílem Antonína Marka a Jungmannovy generace samozřejmě budování českého vědeckého názvosloví (též filozofického) neskočilo; nejbližšími pokračovateli byli v 50. letech Karel Jaromír Erben a Pavel Josef Šafařík.